

# Vägen till rättigheter på arbetsmarknaden

## 40 min

Bildspel 20 min

Diskussion 10 min

Övning ta reda på mer 10 min

**arena** skolinformation



Café 1910. I början av 1900-talet fanns det få lagar som reglerade förhållanden i arbetslivet.

# Fackföreningar bildas

**I slutet av 1800-talet flyttade många från landet till staden för att jobba i fabriker. Arbetet där var ofta tungt och slitigt med dåligt betalt. Arbetsgivarna bestämde i princip allt.**

**Arbetarna bildade *fackföreningar* och krävde bättre arbetsvillkor, högre löner, betald semester och åtta timmars arbetsdag.**



**Gjuteriet På J& CG Bolinders Mekaniska Verkstad år 1910.  
Foto: Bolinders arkiv hos Centrum för näringslivshistoria.**

# Konflikter på arbetsmarknaden

**I början av 1900-talet skedde flera stora konflikter på arbetsmarknaden. Arbetarna strejkade och arbetsgivarna svarade med att stänga ute de strejkande från arbetsplatserna.**

Strejkande samlade i Lill-Jansskogen i Stockholm under storstrejken 1909. Det var den största drabbningen på svensk arbetsmarknad någonsin. Tvåhundra tusen fackligt organiserade arbetare och hundratusen oorganiserade strejkade för bland annat 8 timmars arbetsdag, drägliga arbetsvillkor och rätten till facklig anslutning.



# Saltsjöbadsavtalet och den svenska modellen

**1938 slöts *Saltsjöbadsavtalet* mellan arbetsgivare och fackföreningar vilket ledde till en lång period av arbetsfred och samarbete. Det var starten för *den svenska modellen* där fack och arbetsgivare gör upp om reglerna på arbetsmarknaden.**



**Saltsjöbadsavtalet undertecknas av  
representanter för fack och arbetsgivare.**



# Kollektivavtal

**Det blev samtidigt vanligare med kollektivavtal. Ett avtal mellan fack och arbetsgivare om villkoren för en hel bransch eller på en enskild arbetsplats t ex kring löner, arbetstider och semester. När det finns ett kollektivavtal måste arbetsgivarna följa det och fackförbunden får inte strejka.**

# Tjänstemännen organiserar sig

**På 30- talet började även tjänstemännen att organisera sig fackligt och fler och fler tjänstemän fick kollektivavtal. En viktig fråga var pensioner. Tjänstemännens fackliga arbete var partipolitiskt obundet.**



**Sacos informationsmöte  
på Handelshögskolan 1952.  
Foto: Yngve Karlsson,  
Stockholms stadsmuseum.**



# Lagar på arbetsmarknaden

**I Sverige görs mycket av reglerna på arbetsmarknaden upp i förhandlingar mellan fack och arbetsgivare. Men det finns även ett antal viktiga lagar som gäller arbetslivet. Några av dessa är:**



**1976 Lagen om medbestämmande i arbetslivet, MBL**


**1977 Arbetsmiljölagen, AML**

**1977 Semesterlagen**

**1982 Lagen om anställningsskydd, LAS**

**1995 Föräldraledighetslagen**


**2009 Diskrimineringslagen**

A black and white photograph showing a dense crowd of people, likely a protest or a public gathering. The people are wearing various types of hats and coats, suggesting a cooler climate. The crowd is filling the frame, with many individuals looking in different directions. In the foreground, several people are wearing dark, wide-brimmed hats. The background shows more people and some trees or structures, though they are less distinct due to the focus on the crowd. A purple text box is overlaid on the upper part of the image, containing white text.

**De här lagarna gäller alla som arbetar i Sverige. Men många arbetstagare i Sverige har fler rättigheter genom de kollektivavtal som tecknats mellan fack och arbetsgivare för en bransch eller på en arbetsplats.**

# Samförstånd och konflikter på arbetsmarknaden

**Sedan Saltsjöbadsavtalet råder samförstånd på den svenska arbetsmarknaden och mycket blir löst av arbetsgivare och fack i förhandlingar. De flesta arbetsplatser har kollektivavtal och så länge det finns ett sådant råder det fredsplikt och det är inte tillåtet att strejka.**

A black and white photograph of a large crowd of people, likely a protest or a public gathering. The crowd is dense, with many individuals wearing hats and coats, suggesting a cooler climate. The background shows trees and a building. Overlaid on the image is a purple rounded rectangle containing white text.

**1997 slöts det första industriavtalet mellan fack och arbetsgivare inom industrin. Detta är normgivande för lönenivån för hela arbetsmarknaden och har inneburit stora löneökningar.**



# Nya utmaningar för facken

**Idag är de flesta som arbetar med i facket och har kollektivavtal. Men det har blivit vanligare med korta osäkra deltidsanställningar samtidigt som fackens medlemsantalet går ned. Facken arbetar aktivt för att rättigheterna i arbetslivet ska gälla även dem som arbetar under osäkra arbetsvillkor.**

# Ta reda på mer

**När infördes t ex åtta timmars arbetsdag, sjukpenning och fem veckors semester?**

**Välj en lag på arbetsmarknaden och ta reda på mer om den. Hur var det innan lagen infördes och hur märker vi av lagen idag?**

# Diskutera

**Hur skulle samhället se ut om det inte fanns fackföreningar?**

**Hur hade arbetsmarknaden sett ut om Saltsjöbadsavtalet inte hade slutits?**

**Jämför fackens arbete idag och för hundra år sedan. Vad är de största skillnaderna och likheterna?**

# Så kan ni jobba vidare

**På arbetslivskoll.se hittar ni bl.a följande material;**

***Arbetslivet –om arbetsmarknaden i Sverige och världen. Med tillhörande lärarhandledning. Finns även som ljudbok.***

***Arbete –lättläsa texter om arbetsliv och arbetsmiljö i Sverige. Med tillhörande lärarhandledning.***

***Tre spel om arbetslivet.***